

Metodické poznámky k výuce češtiny pro Vietnamce

Editoři: Mgr. Jiří Kocourek, Mgr. Eva Pechová,

Vztah učitele a studenta významně ovlivňuje komunikace, jako každý jiný vztah. Aby komunikace a výuka mohla efektivně probíhat, je nutné, aby oba dva účastníci komunikace používali stejné pojmy se stejným významem.

Cizinci, kteří se dosud setkali s výukou vlastního jazyka pouze memorováním, si často neuvědomují, že jazyk je gramatický systém různě skládaných slov, ale vnímají ho spíše jako seznam slov a ustálených větných spojení. Proto je při výuce některých cizinců nutné nejprve vysvětlit, že nový jazyk je odlišným systémem a že je nutné „skládat“ slova do vět jiným způsobem, než jak byli zvyklí. Podle předchozího způsobu studia jazyka (i mateřského) je také někdy potřeba překonat nedostatky v dovednosti se učit a v dovednosti řešit samostatně určitá jazyková cvičení. Teprve poté je posluchač připraven studovat nový, např. český jazyk.

Čeština a vietnamština jsou jazyky relativně velmi odlišné. Studenti nejen neznají jazyk, ale ani kulturu, která je s jazykem spojena. Velmi důležitým metodickým prvkem výuky češtiny pro cizince je proto využívání metod interkulturního vzdělávání. To může S (studentovi) pomoci nalézat jednak podobnosti mezi jeho a novou kulturou a jednak zvyšovat jeho motivaci poznávat mezi nimi nové souvislosti a rozdíly.

Z hlediska vietnamského S je český jazyk neznámým pojmem, stejně jako v něm obsažené určité charakteristiky. Vietnamci píší jinou latinkou, mají jazyk tonální, syntaktický, bez morfologie apod. Proto obvykle vůbec nevědí, jak si představit v češtině slovo, větu, jakou funkci má slabika, co je to pád, rod, číslo a podobně. V rámci výuky češtiny pro cizince tudíž doporučujeme vysvětlovat jevy na základě funkce jednotlivých jazykových prvků. Tak lze dosáhnout zřetelného vysvětlení a názornosti, kterou cizinci snadno pochopí a zapamatují si. V rámci výuky je také motivující upozornit na podobnosti v slovní zásobě, gramatice, či v zápisu písma.

Autoři textu mají dlouholeté zkušenosti s výukou češtiny pro Vietnamce, a to jak na úrovni dobrovolných kurzů, tak pracovních povinných školení. Vyučovali posluchače s VŠ vzděláním, ale také bez základního vzdělání, a jedni stejně jako druzí chápali výuku češtiny daleko lépe, pokud bylo přihlédnuto k již zmíněným a dále uvedeným skutečnostem.

V následujícím textu se na každé téma díváme ze tří úhlů pohledu:

základní informace o rozdílech vietnamštiny a češtiny z pohledu Čechů,

problémy, které z těchto rozdílů vznikají,

náměty a tipy pro odstranění bariér v pochopení češtiny a pro snadnější učení se češtině

A. Vietnamská a česká latinka

1) Informace

a. Třebaže Vietnam leží na nejzazším jihovýchodním konci asijského kontinentu, je vietnamština vedle turečtiny, indonéštiny a filipínštiny (tagalog) jedním z mála asijských národních jazyků, které se píšou latinkou. Latinky se ve Vietnamu užívalo v omezeném okruhu křesťanských obcí už od 17. století, ale rozšířila se všeobecně až na začátku 20. století za francouzské koloniální nadvlády. Vietnamské národní hnutí ji zakrátko přijalo jako účinný nástroj k všeobecnému zvyšování vzdělanosti.

b. Čínské znaky, které v písemné komunikaci ve Vietnamu hrály rozhodující úlohu po dobu 2 tisíc let, dnes už Vietnamci číst neumějí. Tehdy se ve Vietnamu při správě země, v dílech odborné literatury a v básnictví užívalo psané klasické čínštiny podobně, jako se v Evropě dlouho užívalo latiny. Asi od 11. století začali vietnamští básníci tvořit i v národním jazyce. Tato tvorba se až do 19. století zapisovala velmi složitým systémem písma tvořeného čínskými znaky a tak zvanými jižními znaky, které byly od čínských znaků odvozeny a vypadaly podobně, ale Číňané jim nerozuměli.

c. Přestože současné písmo obou jazyků vychází z latinky, některá písmena souhlásek a samohlásek se čtou zcela odlišně.

d. Ve vietnamštině jsou i některá písmena navíc (ă, â, ê, ô, ư, ơ, đ) a naopak některá v ní oproti češtině chybí (ě, š, č, ř, ž, ý, á, í, é, ó, ú, ů, j).

e. Oproti češtině se ještě nad každou souhláskou ve vietnamštině píše znaménko označující tón, ve kterém se slabika vysloví. Tak jako v češtině existuje

větná intonace nad větami (např. Tričko., Tričko! Tričko?), ve vietnamštině musí být jasné, jakým tónem se vysloví každá ze zapsaných slabik. Jiné znaménko nad stejnou slabikou (jiný tón) mění význam slova. Nad písmenem „a“ tedy mohou být napsána následující znaménka: à, â, ã, á, ạ, a.

f. Stejně tak jako v češtině (ch) i ve vietnamštině se některé souhlásky zapisují dvěma písmeny (tr, ch, nh, ph, kh, th, ng, ngh).

„Ch“ se však vietnamštině čte odlišně, jako ť.

g. Oba dva jazyky mají dvojhlásky, které jsou označeny dvěma písmeny samohlásek. Čeština (ou, au, eu), vietnamština (iê, uô, ươ, ia, ua). Čtou se v obou jazycích odlišně. Polosouhláska například ve slově „bio“ při čtení samohlásek „io“ (ijo), se zapisuje ve vietnamštině jako „y“+samohláska.

2) Problémy

a. Studenti (dále jen S) čtou stále česká písmena, jakoby to byla vietnamská písmena.

b. České čárky nad samohláskami považují za tóny a nevyslovují je jako dlouhé samohlásky.

d. Nedokáží rozeznávat intonaci českých vět.

3) Tipy

a. Sdílet studentům, že ačkoli některá písmena vypadají ve vietnamštině a v češtině stejně, čtou se často odlišně (týká se písmen, dvojhlásek i tónů). Při čtení češtiny vietnamským způsobem vznikají zcela jiná slova. Například slovo „Xena“ by

S „vietnamsky“ přečetli jako „se na“. Na příkladech S vysvětlit možná nedorozumění – např. Xena je ženské jméno, kdežto „sena“ množné číslo od „seno (=suché trávy)“.

Upozornit na dvojice slov s jinou iniciálou či finálou či jinou délkou stejné samohlásky, s jiným „i“ nebo „y“ apod. (lépe, lepé, bez, pes, být, bít).

Například:

zapsáno česky	jak čtou S vietnamsky	co to znamená původně	špatný význam v češtině – vietnamsky vysloveno	Češi při vietnamské výslovnosti rozumějí
Xena	se na	một trong các tên riêng	mù a hải cẩu	sena
Ucho	u ồ	Tai	không có từ này / toto slovo není	---
Trička	ti ka	những áo	đồng hồ đang đập	tiká

b. Aktivita: Učitel přečte slovo a každý si запиše, jak ho slyšel. Pak S porovnejí svůj zápis se správným zápisem. Slova k procvičování: Česko, stěna, zdraví, Dana, západ, ticho, chleba atd.

c. Procvičovat čtení krátkých a dlouhých samohlásek.

d. Vysvětlit základní rozdíl mezi intonací oznamovací věty, otázky a rozkazu.

Učitel například ukáže propisku ostatním a řekne „Pero. To je pero.“ Pak položí propisku na stůl někoho jiného a řekne „Pero! Pero, prosím!“ Poté se otočí zády, někde pero po zemi pošle a chodí k od S k S s otázkou: „Pero? Máte pero?“ A chce slyšet odpověď: „Ano, mám.“ „Ne, nemám.“ Na tabuli posléze napíše a vyznačí

průběh tónu nad slovem, podtrhne znaménko na konci věty a procvičuje fonetiku.

Poté učitel zakryje znaménka a znovu vyslovuje, přičemž S hádají, zda jde o oznámení, otázku či rozkaz. Dále učitel používá i s jinými slovy - třeba svetr, Petr, penál, sešit.

e. Cvičit, jak se které písmeno čte – fonetiku; viz další část.

B. Čtení jednotlivých písmen

1) Informace

a. V následující tabulce je pokus o zápis české výslovnosti pomocí vietnamské. Účelem tabulky je, aby v případě potíží s výslovností nějakého českého písmene mohl učitel provést zápis i ve vietnamské latině. Za pomlčkou je tedy uveden zápis tak, že pokud ho přečtou Vietnamci vietnamsky, přiblíží se velmi blízko výslovnosti českého písmene.

Psáno česky - jaká písmena ve vietnamštině se čtou nejpodobněji jako v češtině:

A - a

Á – aa (Vietnamci nerozlišují délku samohlásky)

B – b (Vietnamci někdy nerozlišují B a P!)

C – ts (vysloveno rázem)

Č – tr

D - đ

Ď – đch (vysloveno rázem) vietnamština tento foném nezná (Vietnamci někdy říkají „to nevazí...“ místo „to nevadí...“)

E - e

É – ee

Ě - ie

F - ph

G - g

H - h

CH - kh

I - i

Í - ii

J – y ve slově yêñ

K - c

L - l

M - m

N – n (Vietnamci stírají rozdíl mezi n a l!)

O - o

P - p

Q - q

R – r – jako ve slově Phan Rang

Ř – (vietnamština nemá)

S - s

Š – s (jen v některých oblastech)

T - t

Ť - ch

U - u

Ú - uu

Ů - uu

V - v

W - v

X - ics

Y - i

Z - d

Ž - vietnamština nemá

OU – ou ale spojitě

AU - au ale spojitě

EU - eu ale spojitě

2) Problémy

a. Celkově velmi špatná výslovnost

Vietnamci mají omezený počet koncových souhlásek, které pak vyžadují přímo konkrétní tón (-c, -p, -t). (Odtud např. vyslovování koncové slabiky ve jméně Liberec prudce stoupavým tónem Li-be-rék) Z toho vyplývá i sklon k vypouštění jiných koncových souhlásek než těch, které existují ve vietnamštině. (Např. rada místo radar) Při výslovnosti i přepisu českých slov dochází někdy k nesystematickým chybám, jež lze přičíst na vrub „typicky vietnamské“ výslovnosti, která je ovlivněna fonetickým a fonologickým repertoárem vietnamského jazyka. Souhláskové shluky se proto redukuje na minimum souhlásek: tektil (místo textil), bitro (m. bistro), restauran

(m. restaurant). Těžko vyslovitelné koncové souhlásky se zase mění na zvukově podobné souhlásky, jež jsou vlastní vietnamštině: jogut (místo jogurt), podobně xe Mercedet (m. mercedes). Koncové souhlásky –k, –p, –t mohou vést, obzvláště u jednoslabičných českých slov, k automatickému psaní čárky nad předchozí samohláskou (jak již bylo řečeno, tato čárka ve vietnamštině označuje stoupavý tón): být místo byt.¹

b. Špatné rozlišování výslovnosti „l“ a „n“, znělých a neznělých hlásek, krátkých a dlouhých samohlásek, opozic s a š, c a č, r a ř, d a đ.

c. Špatná výslovnost všech hlásek, které ve vietnamštině nejsou.

3) Tipy

a. Učit výslovnost s vědomím rozdílů české a vietnamské výslovnosti.

b. Velmi dlouho cvičit výslovnost, a to například i rok, rok a půl.

C. Základní slovní zásoba vietnamštiny a rozeznávání slov ve větě

1) Informace

a. Základní slovní zásoba vietnamštiny se skládá z jednoslabičných slov složených z iniciály tvořené souhláskou (polosouhláskou), za níž následuje samohláska a někdy ještě i finální souhláska. Víceslabičná slova, kterých je ve vietnamštině dnes již také mnoho, jsou však chápána jako složení dvou různých slov a vyslovují se zcela zvlášť.

¹ Viz Komers, P.: Vliv češtiny na vietnamštinu Viet Xu. 2009

b. Vietnamština nezná skupiny souhlásek vedle sebe (Strč prst skrz krk), za souhláskou na počátku či uprostřed slova vždy nalézáme samohlásku.

c. Ve Vietnamu byla dobře známa čínská literární tvorba. Staletý vliv čínské vysoké kultury a čínského jazyka slovní zásobu vietnamštiny nesmírně obohatil a vytříbil. Lze bez nadsázky říci, že vietnamština patří mezi jazyky s nejbohatší slovní zásobou, vyjadřující množství jemných významových rozdílů ve všech oblastech.

d. Pro cizince zní vietnamština při poslechu zcela odlišně od ostatních jazyků. Svou stavbou se vietnamština sice značně podobá čínštině (asi tak jako čeština latině nebo řečtině), ale je čínštině i jiným dálně-východním jazykům nesrozumitelná. Číňan už nerozumí ani slovům přejatým z čínštiny do vietnamštiny, protože se vyslovují hodně odlišně. Japonštině či korejštině se vietnamština nepodobá ani stavbou, ani slovní zásobou. Navíc se od všech uvedených jazyků liší písmem. Vzdálené příbuzné vietnamštiny vidíme v thajských jazycích a v některých méně známých jazycích ve vnitrozemí poloostrova Zadí Indie.

e. Mezinárodních nebo cizích slov je ve vietnamštině málo, a pokud tam taková slova jsou (například v chemickém názvosloví), jsou graficky i foneticky pozměněna často k nepoznání. I moderní termíny se totiž většinou buď přejímají z čínštiny, nebo se tvoří ve Vietnamu odvozováním nebo skládáním slov. Teprve v éře počítačů to v jisté malé míře přestává platit. Např. výraz *email* je běžnější než vietnamský výraz *thu dien tu* (elektronický dopis). Výjimkou však jsou přejatá slova z francouzštiny a angličtiny (kém / krém, lét / kotleta, patê / paštika, robot / rôbôt aj.).

f. Větná intonace je dána tím, jaká slova ve větě použijeme, nikoli druhem věty či náladou sdělení, jako je tomu v češtině.

2) Problémy

a. Souhláskové skupiny v češtině mají S tendenci rozdělovat do několika slabik: krk – ko ro ko.

b. Vzhledem k tomu, že je význam každé této slabiky dán především iniciálou, samohláskou a tónem a mnoho souhlásek finál čtou S podobně, mají tendenci oslabovat či vypouštět výslovnost finál i v češtině.

c. Vietnamci neumí rozlišovat slabiky v rámci jednoho slova. Nedokáží fázovat slovo na slabiky a mají tendenci je zkracovat, přeskakovat výslovnost některých písmen apod.

d. Zjednodušují slabiky tak, že nevyslovují všechny souhlásky.

e. Nevyslovují či komolí koncové souhlásky.

f. Nerozlišují jednotlivá slova ve větě.

g. Nedokáží tónem rozlišit otázku a oznamovací větu.

3) Tipy

a. Procvičovat nejprve důsledně výslovnost jednotlivých hlásek na jednoslabičných slovech češtiny, teprve poté vyslovovat slova, kde se čte hláska jinak než obvykle, či kde se stírá výslovnost jednotlivých hlásek. Při počátečním procvičování výslovnosti na jednoslabičných slovech (např. dům, kůl, pán) učit S nejprve hláskovat (d, ů, m, K, ů, l, P, á, n). Teprve později procvičovat výslovnost celých slov a nakonec přistoupit k vysvětlení, že se některá písmena čtou na jiných pozicích jinak.

b. Aby S lépe dokázali rozeznat česká slova ve větě, je třeba pracovat s kořenem, předponami a příponami. Když se S naučí zachytit kořen, ví, že slovo má něco s významem společného.

c. Důsledně a dlouho procvičovat výslovnost, klidně i jeden celý školní rok.

d. „Přehánět“ výslovnost znělých/neznělých, koncových i všech dalších souhlásek ve slově.

e. Trvat na pomalé a zřetelné (až přehnané) výslovnosti každé slabiky a na odmlce po vyslovení každého slova.

f. Procvičovat zvlášť také rozdíl mezi intonací oznamovací věty a otázky v češtině.

D. Morfologie a gramatické kategorie: rod, skloňování, časování

1) Informace

a. Ve vietnamštině neexistují.

b. Pokud jde o vnitřní stavbu (fonetiku, gramatiku, tvoření slov), liší se vietnamština od češtiny velkou měrou. Dá se říci, že čeština a vietnamština stojí přímo na protipólech pomyslného měřítka, kterým lze hodnotit vzájemné rozdíly mezi jazyky.

c. Je snadné představit si jazyk, který se docela dobře obejde bez takové gramatické kategorie, jako je mluvnický rod: mužský, ženský a střední. (Např. angličtina) Mluvnický rod má sice určitý základ ve skutečnosti, v tak zvaném rodu přirozeném (žena, muž, dítě), ale jinak představuje něco, co si některé jazyky dlouhým vývojem vytvořily, protože to bylo výhodné pro jejich stavbu. Jiné jazyky

mluvnický rod nepotřebují. V češtině při volném slovosledu mluvnický rod napomáhá určení toho, ke kterému podstatnému jménu se přídavné jméno nebo přídavné slovesa vztahuje. Jazyky s poměrně pevným slovosledem takovou gramatickou kategorii nepotřebují. Totéž platí i o pádech a skloňování. (Částečně to lze opět pozorovat na angličtině.)

d. Obtížnější je představit si, že není třeba rozlišovat mezi jednotným a množným číslem, mezi první, druhou a třetí osobou, přítomným, minulým a budoucím časem, mezi dokonavým a nedokonavým videm slovesa. A přece jsou na světě mnohé jazyky, které se bez všech těchto gramatických rekvizit, které považujeme za nezbytné, docela dobře obejdou. Sdělovací potřeby lidí, kteří jimi mluví a píší, dokáží naplnit stejně dobře jako například naše mateřština. Právě vietnamština je jazykem, kde toto všechno je možné pozorovat zvláště výrazně.

Obecně se dá říci, že v češtině je určitý gramatický tvar užíván, protože to vyžaduje slovní kontext: *jedna kočka*, ale *dvě kočky*; *teď jdu*, ale *včera jsem šel*. Vietnamština se řídí jiným principem: co už je nějakým slovem vyjádřeno, žádným tvarem se neopakuje. Nač je třeba užít tvaru množného čísla u slova *kočka*, když je přece jasné, že pokud se mluví o dvou kočkách, nejde o jednu jedinou kočku? A je-li použito slova *včera*, je přece jasné, že se jedná o minulost. Ostatně i česky se dá říci: *Včera jdu naší ulicí a...* Gramatické tvary tedy nejsou všechno.

d. Slova ve vietnamštině se neskloňují, nečasují a ani jinak neproměňují. Jejich tvar je stále stejný, a podle tvaru slova tedy není možné poznat, zda jde o podstatné jméno, přídavné jméno nebo sloveso. Gramatické významy, pokud je nutné je vyjádřit, se vyjadřují ve větě - buď poměrně pevným slovosledem (podmět -

přísudek - přímý předmět) jako v angličtině, nebo užitím pomocných slov či částic podobných českým příklonkám „se“, „si“. Tak slovesa *cho* ("dát", ale podle větného kontextu i "dávám, dáváš, dává, dáváme, dáváte, dávají, dával jsem,... dávali, dal jsem, ... dali, dám, dal bych, dej, dejte...") se ve spojení s jiným slovesem používá k vyjádření významu dativu (3. pádu). Například spojení slov *poslat - dát - on* přeložíme jako *poslat jemu* (nebo podle kontextu *poslal jsem mu, pošle mu* apod).

2) Problémy

- a. S se zpočátku snaží vytvořit nějaké pravidlo, proč se některé předměty označují jako „ženy“ a některé jako „muži“.
- b. S neznají žádné české gramatické kategorie. Nechápu jejich funkci a nevědí, jak převádět jednotlivé jevy z vietnamštiny do češtiny, aby se zachovala daná funkce.

3) Tipy

- a. Je tedy nutné S učit převážně situačně a teprve později zobecňovat do pravidel, kategorií. Je třeba ukazovat funkci jednotlivých morfémů. Některé jevy se S musí učit nazpaměť při procvičování slovní zásoby (rod apod.). Čeština má mnoho výjimek. Pravidla jsou užitečná, ale nepomohou vždy. Kdo se chce naučit česky dobře, musí si pamatovat i gramatické kategorie.
- b. Speciálním problémem jsou pády, číslo, čas, rozkaz, stupeň, které jsou ve vietnamštině vyjadřované zcela jinak než v češtině - pomocí elementů, zvláštních slabik či pořadím slova ve větě. Proto je například u pádů vždy dobré uvádět, jak se

v češtině pozná druhý pád, v jaké situaci je užíván a co z vietnamštiny se do daného pádu překládá.

E. Významy slov a slovní zásoba

1) Informace

a. K rozdílům fonetickým a gramatickým ještě přistupují rozdíly v rozsahu lexikálního významu některých slov. Sloveso *đi* například znamená nejen *jít (jdu a všechny ostatní tvary sloves *jít a chodit*) a jet (jedu a všechny ostatní tvary sloves *jet a jezdit*)*, ale třeba i *letět a létat* (letadlem). To ovšem nemusí být tak překvapivé - například ve slovenštině, angličtině nebo francouzštině je tomu podobně.

b. Lze konstatovat, že vzdálenost mezi oběma jazyky je z obou stran stejná, z čehož plyne, že Čech se učí vietnamštině stejně obtížně jako Vietnamec češtině.

2) Problémy

a. Při doslovném překladu konkrétních slov je velmi pravděpodobné, že si pod ním Vietnamec a Čech představí zcela jiné situace. Platí to například u slovíček: slušné chování, procházet se, jít na návštěvu, slavit, trávit volný čas, platit apod.

b. Některá slova je sice možné do vietnamštiny přeložit, nejsou však velkou částí populace užívána. (Například slova týkající se bankovníctví apod.)

c. Vietnamština Vietnamců v ČR a ve Vietnamu, i jednotlivých částí Vietnamu, se může výrazně lišit používáním určitých slov s různými významy.

3) Tipy

a. Slovíčka je třeba vždy vysvětlit situačně, v konkrétní situaci, nejen se slovníkem! Je nutné ověřovat, zda S používají dané slovo ve správné situaci.

b. Odborná slovíčka a relativně nové termíny vždy vysvětlovat opisem (jinak než překladem), teprve poté je možné použít překlad.

F. Oslovování, jméno a příjmení

1) Informace

a. Osobní zájmena - existují ve vietnamštině stejně jako v češtině: *tôi* - "já", *anh, chị* - "ty", *anh ấy* – „on“, *chúng ta* - "my", *các anh, các chị* - "vy", *họ* - "oni". Tato zájmena se však většinou používají v takové situaci, kdy společně hovoří lidé, kteří si nejsou blízcí, když probíhá formální rozhovor, nebo se nemají příliš rádi. Kromě těchto existují ve vietnamštině desítky dalších způsobů, jak říci JÁ: podle toho, v jaké situaci a s kým hovoříte - zda se svým dědečkem, šéfem, přítelem či manželkou aj. Čeština úctu, věk a vztah k lidem vyjadřuje jinými prostředky, než používáním zájmen (například modálními slovesy, prosbou, pomocnými slovy, intonací apod.). Jediný případ, kdy rozlišuje vztah dvou lidí, je tykání a vykání (dříve onkání a onikání).

b. Zmíněná jiná zájmena se používají jinak než česká i v gramatice. Např. zájmeno „já“ se dá říct desítkami způsobů v závislosti na tom, s kým hovoříme. Mluvčí (v češtině „já“) a posluchač (v češtině „ty“) se vyjádří jedním a týmž slovem. Jedno slovo ve vietnamštině tedy může znamenat současně „já“ i „ty“. Zájmena označují příbuzenské vztahy a společenskou hierarchii a familiaritu vztahů. Totéž slovo může označovat první, druhou nebo třetí osobu. Tato slova se užívají ve všech pozicích ve větě, kde by v češtině bylo užito osobní zájmeno. A na rozdíl od češtiny

jsou tato slova užívána také při oslovení. Na příklad slovo *anh* "starší bratr" může znamenat "já", je-li užito mluvčím o sobě samém. Užije-li je o osobě, s níž právě mluví, bude překlad do češtiny podle okolností a zvyklostí "ty" nebo "vy".

Protože vietnamská společnost klade velký důraz na společenské postavení, které se odvozuje od věku, od generační příslušnosti a od vztahu k hlavě rodiny, existuje ve vietnamštině daleko větší počet slov označujících příbuzenské vztahy než v češtině. Vedle "staršího bratra" (*anh*) a "starší sestry" (*chi*) sem patří slovo označující jak "mladšího bratra", tak "mladší sestru" (*em*), a dále slova pro "otce" (*cha* nebo *bố*), "matku" (*mẹ* nebo *má*), "dědečka" (*ông*), "babičku" (*bà*), a konečně "staršího bratra otce nebo matky" (*bác*), "mladšího bratra otce" (*chú*), "mladšího bratra matky" (*cậu*), "starší nebo mladší sestry otce" (*cô*), "starší nebo mladší sestry matky" (*di*, vyslov *zi*) - což jsou v češtině prostě strýcové a tety. Zbývají pak ještě příslušníci mladší generace, pro něž se užívá slova "dítě" (*con*) a slova, které podle kontextu znamená buď "synovec" nebo "neteř", "vnuk" nebo "vnučka" (*cháu*).

Velký rozdíl mezi vietnamskou a českou mluvou (a též vietnamskou a českou společností) spočívá v tom, že většina těchto slov označujících příbuzenské vztahy se přeneseně používá i u ostatních, tedy nepříbuzných lidí, kteří odpovídají dané věkové kategorii. Lidé kolem se tak ve Vietnamu dělí na samé "strýčky" a "tety" (při výběru správného oslovení "strýčka" nebo "tety" je přitom třeba dávat pozor na jejich věk – je porovnáván s věkem vlastních rodičů), "starší bratry" a "starší sestry", "mladší sourozence", "synovce" a "neteře", případně na "dědečky" a "babičky". Volba příbuzenského slova se nezakládá jen na věku, ale i na postavení v rodině. Tak například všechny děti staršího bratra otce (tedy strýce) jsou pro děti mladšího bratra

staršími sourozenci (staršími bratry a sestrami – bratři a bratřenci či sestry a sestřenice se zvláštními slovy nerozlišují) bez ohledu na jejich skutečný věk.

To vše patří ke zdvořilé konverzaci mimo formální, úřední styk. V úředním styku se používá slov "dědeček" a "babička" ve významu "pán (pan)" nebo "paní". A to i pro dospělé mladé lidi. Původní význam těchto slov se při takovém užití nepocituje.

Jestliže vám to vše připadá komplikované, možná vám bude zadostiučiněním, že komplikované je to leckdy i pro rodilé vietnamské mluvčí, kteří se nejednou musí pečlivě rozhodovat, jak se vzájemně přijatelným způsobem osloví. A v žádném případě to není z hlediska společenského, ani z hlediska jazykového okrajová záležitost. Vzhledem k tomu, že těchto slov se užívá nejen při oslovení, ale i v podmětu, v přímém a nepřímém předmětu, při přivlastňování a v přivlastku, vyskytují se v hovorové řeči prakticky v každé větě.

Jak již bylo řečeno, užívá se těchto slov při rozhovoru, v němž navozují úctu a přátelský vztah mezi osobami, které tato oslovení používají. "Strýčkové" ve Vietnamu nejsou žádní „vesničtí strejdové“. Slovo *bác*, "starší bratr otce nebo matky" vyjadřuje zpravidla k osobě, která je takto nazývána, velkou úctu. Často Vietnamci takto titulovali a titulují prvního prezidenta nezávislého Vietnamu Ho Či Mina. Běžný překlad spojení "strýček Ho" zdaleka nevyjadřuje to, co je v tomto oslovení či označení ve skutečnosti obsaženo.

O užívání slov označujících příbuzenské vztahy by bylo možno uvést ještě celou řadu dalších zvláštností. K vietnamské zdvořilosti patří, že společenské a věkové postavení partnera se v rozhovoru povyšuje a vlastní „já“ se ponižuje. Na vietnamském venkově se vám například může stát, že starý člověk v rozhovoru s

vámi bude sám sebe nazývat synem nebo stará žena dcerou (obé se vyjádří jedním slovem: "dítě"). Jiným pravidlem je, že manželé (v severním Vietnamu) o sobě navzájem vždy mluví jako o starším bratrovi a mladší sestře. Stejným způsobem, jako v případě slov označujících příbuzenské vztahy, se zachází s osobními jmény. Jestliže jste například Marie, vaše kamarádka je Eva a mluvíte spolu vietnamsky, pak o své osobě i o sobě navzájem mluvíte ve třetí osobě: „Marie by ráda šla do kina. Nekoupila by Eva lístky?“

Pro nás je především důležité vědět, že vietnamské děti svým rodičům nikdy netykají. Přísně vzato, netykají dětem ani jejich rodiče. Ve vztahu rodičů a dětí se užívá místo osobních zájmen pouze tři termíny: otec, matka a dítě (toto slovo značí podle věcného kontextu syna nebo dceru). Toto je důležitá informace proto, že vietnamské děti, zvláště pokud česky neumějí natolik, aby pro češtinu měly důkladný jazykový cit, se velmi podivují tomu, že naše děti svým rodičům tykají, nebo jsou z toho přinejmenším na rozpacích.

c. Vietnamské jméno se v současnosti skládá většinou ze tří slabik (někdy ze dvou, nebo ze čtyř). V modelu tříslabičného jména, jak se běžně užívá, je slovo na první pozici příjmení (ho). Nejčastěji se ve Vietnamu vyskytují následující příjmení: Nguyen, Tran, Le, Vu, Ngo, Do, Hoang, Dao, Dang, Duong, Dinh, Phu, Nhu, Hua, Cung, Hoa, Kim, Manh (Např. první tři z nich jsou příjmení, která dříve patřila dynastiím panujícím ve Vietnamu.)

Na druhé pozici ve jméně je slovo (chu lot, chu dem), podle kterého lze někdy určit pohlaví osoby. Pro označení ženy se používá především slabika Thi a u mužů

Văn, popřípadě Huu, Lien aj. Jiná slova na druhém místě neurčují pohlaví osoby vždy jednoznačně.

Na posledním třetím místě stojí vlastní jméno (*ten rieng*), které se opět často liší podle pohlaví. Ženy bývají pojmenovávány názvy květin či něčeho krásného (*Cuc* [chryzantéma], *Loan* [fénix], *Lieu* [vrba], *Suong* [rosa], *Hoa* [květina], *Lan* [orchidej], *Tuyet* [bělost, sníh], *Nguyet* [luna], *Anh* [paprsek], *Xuan* [jaro] atp.).

Muži se často nazývají podle různých lidských ctností a hrdinských vlastností (*Duc* [ctnost, čest], *Khiem* [skromný], *Thu* [podzim], *Tot* [dobrý], *Tuan* [člověk se zvláštními schopnostmi, hrdina], *Hung* [hrdina], *Dung* [statečný], *Cuong* [silný], *Minh* [jasný, bystrý], *Tue* [prozřetelnost] atp.).

Čtvrtá slabika ve jméně (vyskytuje-li se) stojí na předposlední pozici a vlastní jméno zůstává na konci celého jména.

Některé děti, které ještě znají význam svého jména, se rády pochlubí, že se jmenují „orchidej“, „luna“ a podobně.

Při oslovování Vietnamce v Čechách je vhodné použít české oslovení pán, paní, slečna apod. s vlastním jménem, tedy slabikou stojící na konci celého jména - a to i u vážených osob ve vyšší společnosti. Příjmení (první slabika) nemá takovou rozlišovací schopnost, neboť je jich pouze omezený počet.

Příklady jmen: *Tran Van Quy*, *Do Giang Huong*, *Nguyen Thi Hanh Nguyen*.

Mnoho vlastních jmen patří do sinovietnamské slovní zásoby, takže ani znalost vietnamštiny nezaručuje porozumění všem významům vietnamských jmen. (Např. *Giang* z již zmíněného jména a *song* z běžné slovní zásoby - obě slova znamenají *řeka*.) Vzhledem k tomu, že sinovietnamština se užívala spíše mezi vyššími

společenskými a vzdělanějšími vrstvami, obyčejní lidé či dnešní mládež již nemusí významy svých jmen znát vůbec. (Tak jako ostatně nezná významy svých křestních jmen mnoho Čechů.)

Kromě oficiálního jména dostávají někdy vietnamské děti u nás jména česká. Často je dostávají na základě fonetické podobnosti se jménem vietnamským. Chlapec *Anh* je tak třeba pojmenován *Adam*, *Hung* zase *Honza* a pod. Vietnamští rodiče dávají svým dětem česká jména mimo jiné. proto, že čeští kamarádi jejich dětí se nikdy nenaučí vietnamské jméno pořádně vyslovovat. V prostředí rodinného soukromí mnohdy rodiče oslovují své děti také „dětským“ jménem, které je pozůstatkem vietnamských tradic. Student *Cao Dinh Duc* se tak může v České republice nazývat česky *Dan* a rodiče mu doma mohou říkat třeba *Bi* nebo *Meo* apod.

2) Problémy

- a. S neumějí používat česká zájmena (a na základě toho ani slovesné osoby).
- b. S nevědí, jak Čechy oslovit, a učitel neví, jak oslovit S.
- c. S neumějí vykat a tykat a nevědí, v jakých situacích se vykání a tykání používá.

3) Tipy

- a. Je velmi důležité na konkrétních situacích vysvětlit, kdy se v češtině používá „ty“ a kdy „Vy“ ve druhé osobě jednotného čísla podle toho, s kým hovoříme:
Ty – kdo je věkem podobně jako já či mladší, kdo je nám velice blízký, nebo koho

naopak nemáme rádi. Vy – v uctivém vztahu ke starším, ve formálním styku a k neblízkým osobám.

b. Je důležité od začátku klást důraz na procvičování rozdílů mezi „já“, „ty“, „on“. Zpočátku při procvičování je třeba vždy ukazovat - když mluvíme na sebe JÁ, pak ukážeme na studenta TY, a pak na toho, kdo nemluví ON.

c. Vysvětlit, jak by měli Češi správně vyslovovat vietnamské jméno - tedy oslovení pan a paní, slečna apod. + poslední slabiku ve jménu.

d. Vysvětlit, kde hledat u Čechů jméno a kde příjmení, a v jakých situacích koho oslovujeme: jménem důvěrněji, přátele či mladší osoby, příjmením formálně a uctivě či neznámé osoby. Vietnamština to má jinak – poukázat na rozdíly.

e. Nechat S vyplnit formulář.

f. Oslovovat při výuce a korigovat oslovení ze strany S.

G. Stavba jazyka a myšlení

1) Informace

a. V určitých situacích Vietnamci používají zcela jiné věty než Češi, které se pak nedají doslovně přeložit. Například: „Dobrý den, jste zdravý?“ se ve Vietnamu neptá doktor pacienta, ale každý, kdo někoho na ulici potká – překládáme: „Jak se máš?“ Otázku: „Kolik je vám let?“ nepokládá jen zaměstnavatel, když přijímá nového zaměstnance, nýbrž ptá se tak každý člověk kohokoli (i starších osob), které potká, aby věděl, jaké zájmeno má pro ně ze zdvořilosti ve vietnamštině zvolit. Slovíčko *Da* s pokývnutím hlavy a úsměvem na tváři nemusí znamenat souhlas, ale naopak může vyjadřovat naprosté nepochopení či nepříjemný pocit mluvčího.

2) Problém

a. U lidí, kteří umějí jazyk jen částečně, nebo překládají dle slovníku, může docházet k velkým chybám. Je třeba ověřovat, zda student opravdu používá slova se správným významem.

3) Metoda

a. Situace, praxe, práce se slovníkem, srovnávání. Překlad frází spojený i s doslovným vysvětlením slov ve frázi.

H. K celku

2) Problémy

a. Neefektivní výuka se v praxi relativně často projevuje tak, že mezi pokročilými účastníky kurzů je mnoho takových, kteří sice mluví plynně a mají bohatou slovní zásobu, ale kvůli velkému množství chyb jim není téměř vůbec rozumět.

b. Skoro všichni účastníci kurzu mají problémy s výslovností, intonací a pravopisem.

c. Problémy s výslovností jsou tak veliké, že není rozumět ani těm, kteří jinak například v písemném projevu ovládají gramatiku na vysoké úrovni.

d. Kvůli chybějícím gramatickým znalostem mnozí nedokáží pochopit strukturu věty, proto často účastníci kurzů nepochytí smysl i jednoduchých textů.

e. S se často ostýchají mluvit, je pro ně složité projevit se jako individua a odpovídat samostatně bez vlivu skupiny.

f. Skupiny se o všem radí společně a jednotlivec se nemá šanci vyjádřit dle svých individuálních schopností.

g. S nejsou zvyklí hrát scénky, pracovat ve dvojicích, skupinách či užívat jiné interaktivní metody.

h. S často podléhají vlivům počasí a tradicím. Více se učí na jaře a začátkem léta. V zimě mnohdy prodávají do pozdních hodin. Na přelomu ledna a února se často vracejí do Vietnamu na oslavy lunárního nového roku.

3) Tipy

- a. Postupovat pomaleji s výukou a gramatickými jevy než u jiných skupin.
- b. Zpočátku vysvětlovat vietnamsky.
- c. Používat asistenta.
- d. Používat praktické zkoušky ve třídě.
- e. Exkurze.
- f. Používat konkrétní zážitkové metody.

I. Styl výuky, studijní návyky

Na závěr uvádíme několik metodických poznatků z kurzů pro Vietnamce i z jiných států. Vycházejí ze zkušenosti s posluchači, kteří nemají zkušenosti s moderní jazykovou výukou - ať už vietnamštiny nebo jiného cizího jazyka.

- Technika práce se slovníkem působí mnohým posluchačům kurzu veliké potíže. (Vysvětlení: Ve Vietnamu se používá při výuce minimum pomůcek.)
- Účastníci neznají učební strategie a techniky. (Vysvětlení: Metodika výuky ve Vietnamu není na vysoké úrovni, stejně jako existuje málo známých technik studia. Jsou používány většinou jen klasické nástroje: „biflování“ nazpaměť, opakování. Vietnamci také neznají jinou formu výuky než frontální. Interaktivní forma studia není používána.) Posluchači mají rovněž problémy z abstrakcí, již musí užít, aby vyplnili tabulky v rámci různých cvičení. Chybí jim schopnost pochopit smysl úkolů a logicky ho doplnit, zopakovat podle vzoru.
- Skoro nikdo z účastníků se nikdy předtím neučil češtinu systematicky.
- Podstatná jsou častá cvičení výslovnosti a intonace.
- Důležité je, aby od samého počátku byla výuka jazyka zaměřena na konkrétní reálné situace, které se studentů týkají. Realizace konkrétních zážitkových aktivit „jakoby z praxe“ je pro migranty daleko více přijatelná a efektivnější. Zpočátku nicméně chvíli trvá, než si zvyknou aktivně se zapojovat.

J. Zdroje:

- Čerpáno ze zkušeností organizace Diên Hồng v německém Rostocku, která zajišťuje pro Vietnamce a Vietnamky kurzy němčiny
- Mgr. Jiří Kocourek

- Mgr. Eva Pechová
- **Vasiljev, I.: *Co bychom měli vědět o vietnamštině.* In: Kocourek, J., Pechová, E. (ed.): *S vietnamskými dětmi na českých školách.* Praha: H&H + Klub Hanoi 2006. s. 49 - 56.**

K. Snadno dostupná literatura o vietnamštině v českém jazyce

- **Hlavatá, L. + B. Slavická: *Praktická vietnamština – Tiếng Việt thuc hanh.*** Fortuna, Praha 2003.
- **Vasiljev, I.: *Co bychom měli vědět o vietnamštině.* In: Kocourek, J., Pechová, E. (ed.): *S vietnamskými dětmi na českých školách.* Praha: H&H + Klub Hanoi 2006. s. 49 - 56.**
- **Nguyen Phan Canh: *Základy vietnamštiny.*** Státní pedagogické nakladatelství + FF UK, Praha 1984
- ***Překladový slovníček základních pojmů učiva ZŠ*** (chemie, přírodověda a přírodopis, český jazyk a literatura, fyzika, matematika, humanitní vědy). SPN, Praha 2002
- **Slavická, Nguyen Thi Binh: *Praktická fonetika vietnamštiny.*** Praha, Karolinum 2008, brož., 226 str., 1. vydání, cena 250 Kč.
- **Slavická, B.: *Vietnamská čítanka I. – Tap doc tieng Viet I.*** Karolinum, Praha 1997